

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-40>

INTERNATIONAL STANDARDS OF CHILDREN'S RIGHTS AS THE BASIS OF JUVENILE JUSTICE

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВ ДИТИНИ ЯК БАЗА ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Khmelevska N. V. Хмелевська Н. В.

*PhD in Law, Lawyer,
Associate Professor at the Department of
Criminal
Law and Process
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of
Management and Law
Khmelnytskyi, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-4492-4868>*

*кандидатка юридичних наук, адвокатка,
доцентка, доцентка кафедри
кримінального права та процесу
Хмельницький університет управління
та права імені
Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-4492-4868>*

Ювенальна юстиція активно розвивається в Україні. Для формування досконалої ювенальної юстиції необхідно орієнтуватись на міжнародні стандарти у цій сфері. Варто зазначити, що міжнародні акти поділяються на такі, що є ратифікованими в Україні та носять обов'язковий характер та такі, що є рекомендаційними, зокрема прийняті ООН та Радою Європи. Однак, не зважаючи, на їх рекомендаційний характер, Україна активно впроваджує їх в національне законодавство, що беззаперечно є позитивним кроком.

Слушною є думка Н. Лакатош, яка вказує, що процес упровадження ювенальної юстиції в Україні повинен відбуватися з урахуванням міжнародно-правових принципів та стандартів, а також шляхом збирання, узагальнення та систематизації інформації про досвід її зародження та функціонування в зарубіжних країнах [1].

Серед обов'язкових міжнародно-правових актів надзвичайно важливе значення в сфері ювенальної юстиції носить Конвенція про права дитини, яка ратифікована в Україні 27 лютого 1991 року. З часу набрання чинності для України 27 вересня 1991 року Конвенція стала частиною національного законодавства. О. Грицевич зазначає, що Конвенція встановлює, що держави-учасниці визнають право кожної дитини, яка, як вважається, порушила кримінальне законодавство, звинувачується або визнається винною в його порушенні, на таке поведіння, що сприяє розвиткові у дитини почуття гідності і значущості, зміцнює в ній повагу до прав людини й основних свобод інших та при якому враховуються вік дитини і бажаність сприяння її реабілітації та виконання нею корисної ролі в суспільстві [2].

Ще одним важливим міжнародно-правовим актом в сфері ювенальної юстиції є Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, яка ратифікована в Україні 20.06.2012 р. Цілями цієї Конвенції є:

- 1) запобігання сексуальній експлуатації та сексуальному насильству стосовно дітей і боротьба із цими явищами;
- 2) захист прав дітей, які стали жертвами сексуальної експлуатації та сексуального насильства;
- 3) сприяння національному та міжнародному співробітництву в боротьбі із сексуальною експлуатацією та сексуальним насильством стосовно дітей [3].

18 лютого 2021 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)», яким, зокрема, на законодавчому рівні гарантовано проведення опитування дитини, яка постраждала від сексуального насильства або стала його свідком (очевидцем), із застосуванням дружньої до дитини методики [4].

Серед важливих міжнародних актів треба назвати Декларацію прав людини, Конвенцію про захист прав та основоположних свобод людини, Європейську конвенцію про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Ці основоположні міжнародні акти, які є частиною українського законодавства, стосуються всіх громадян, в тому числі неповнолітніх в сфері ювенальної юстиції.

Серед міжнародних актів, які прийняті ООН і носять рекомендаційний характер необхідно виділити Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) від 29 листопада 1985 року, які конкретизували поняття неповнолітнього правопорушника, під яким розуміється дитина або молода людина, яка в межах існуючої правової системи може бути притягнута до відповідальності за правопорушення в такій формі, яка відрізняється від відповідальності, що застосовується до дорослих [5].

Ще одним важливим міжнародним актом є Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язані з тюремним ув'язненням («Токійські правила»). Токійські правила рекомендують застосовувати до правопорушників заходи, не пов'язані з тюремним ув'язненням, силами громадськості, уникаючи по можливості формального розгляду справи у суді, що можна розглядати як заклик до позасудової форми правосуддя [6].

Важливими є Правила ООН стосовно захисту неповнолітніх осіб, яких позбавлено волі («Гаванські правила»). У документі стверджується, що позбавлення волі має бути крайнім заходом, який може застосовуватись лише у виняткових випадках. У цьому відношенні цей текст детально визначає обставини, за яких дитина може бути позбавлена волі. У випадку, якщо позбавлення волі здається неминучим, ці правила визначають дуже детальні інструкції [7].

Керівні принципи ООН стосовно попередження злочинності серед неповнолітніх («Ер-Ріадські керівні принципи») були ухвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 14 грудня 1990 року. У ст. 5 «Ер-Ріадських керівних принципів» наголошується на тому, що «...варто уникати... покарання дитини за поведінку, яка не заподіює серйозної шкоди розвиткові самої дитини або шкоди іншим». Таким чином, «Ер-Ріадські керівні принципи» визначають, що вчинки молодих людей або їх поведінка, яка не відповідає нормам і цінностям, прийнятним у конкретному суспільстві або конкретній державі, у багатьох випадках пов'язані із процесом дорослішання, тобто поведінка більшості індивідів з часом як правило змінюється [8].

Потрібно також згадати Зауваження загального порядку Комітету ООН з прав дитини «Права дітей у системі юстиції щодо дітей». Зауваження загального порядку охоплюють широке коло тем у сфері захисту прав дитини, починаючи з тлумачення принципів, на основі яких побудована Конвенція про права дитини, говорячи про роль національних правозахисних установ, та закінчуючи розкриттям окремих прав дитини або глобальних проблем у сфері їх захисту. Серед них можна виділити Зауваження загального порядку № 12 (2009), а саме право дитини бути заслуханою, де підкрено, що Конвенція побудована на чотирьох загальних принципах, до яких відносяться: право на недискримінацію, право на життя і розвиток, принцип приділення першочергової уваги якнайкращому забезпеченню інтересів дитини, право дитини бути заслуханою.

В Зауваженнях загального порядку № 14 (2013) йде мова «Про право дитини на приділення першочергової уваги якнайкращому забезпеченню її інтересів (пункт 1 статті 3)», де сформульовані такі підходи: «найкраще забезпечення інтересів дитини» – це право, принцип і правило процедури, які засновані на оцінці всіх елементів, що відображають інтереси дитини або дітей, в конкретних обставинах [9].

Серед міжнародно-правових актів, які носять рекомендаційний характер і прийняті Радою Європи потрібно виділити Методичні рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи про правосуддя, доброзичливе до дитини, Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про правила Ради Європи щодо пробації»,

Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про європейські правила стосовно неповнолітніх правопорушників щодо яких застосовуються санкції або заходи», Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про нові способи роботи зі злочинністю серед неповнолітніх та значення юстиції щодо дітей». Україна теж активно дослухається до цих рекомендацій та впроваджує у національну систему ювенальної юстиції. Варто також зазначити, що 23 лютого 2022 року Керівним комітетом з прав дитини прийнята Стратегія Ради Європи з прав дитини на 2022–2027 роки «Права дитини на практиці: від стабільної реалізації до спільного новаторства».

Лариса Гретченко вважає, що 2023 рік має стати роком завершення реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей, яке стартувало у 2019 році. Стратегія обумовлює забезпечення професійного підходу осіб, уповноважених на роботу із дітьми, та співпрацю між державними органами і громадськими організаціями, впровадження найкращих практик та методів захисту прав і свобод дітей. Пріоритетом стратегії є саме спеціалізація адвокатів, прокурорів, поліцейських, тобто ювенальна спеціалізація. Реформа передбачає навчання всіх спеціалістів системи захисту прав дітей по єдиних запроваджених стандартах, в тому числі, міжнародних. Зважаючи на те, що у поточному році завершується строк реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, Міжвідомчою координаційною радою з питань правосуддя щодо неповнолітніх розпочато роботу щодо розробки Національної стратегії реформування системи юстиції та захисту прав дитини в сфері правосуддя на 2024 – 2028 роки [10].

Отже, система ювенальної юстиції України будується на основі міжнародних нормативно-правових актів, одні з яких носять обов'язковий характер, інші рекомендаційний. Зараз українське суспільство потребує прийняття Закону України «Про правосуддя, дружнє до дитини», який стане втіленням як міжнародно-правових норм так і кращих світових практик, що є важливим кроком на шляху до побудови якісної ювенальної юстиції.

Література:

1. Лакатош Н. Організаційно-правові основи ювенальної юстиції в Україні (Doctoral dissertation, Київ. 2019).
2. Грищевич О. Впровадження міжнародних стандартів забезпечення прав дитини в системі правосуддя в Україні. URL: https://inccojj.inform.org.ua/systema_pravosuddya?fbclid=IwAR016ZQlqZSoe5W-7lgACXsTzgMsvN0JvdETuC41H739OWJfv-QRrpWg9KE

3. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text>

5. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя¹. History and theory of law and state.

6. Constitutional and municipal law.

7. Civil law and civil procedure. Family law.

8. Economic law and economic procedure.

9. Labor law and social welfare law.

10. Agrarian and environmental law. Land law.

11. Administrative law and procedure. Finance law. Information Law.

12. Criminal Law and Criminology. Criminal and penal law.

13. Criminal procedure and criminalistics.

14. European Union law. International law and comparative law.

15. Щодо неповнолітніх (Пекінські правила). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text

16. Попко В. Формування мінімальних стандартів поведження із засудженими та затриманими у міжнародному кримінальному праві. Часопис Київського університету права. 2018/4. С. 307-314

17. United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty. URL: <http://ork.lu/index.php/en/rights-of-the-child/international-acts/731-1990-united-nations-rules-for-the-protection-of-juveniles-deprived-of-their-liberty>

18. Ювенальна юстиція. Вікіпедія.

URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Ювенальна_юстиція

19. Пархоменко П.І. Діяльність Комітету ООН з прав дитини. Практичний посібник.

URL: <https://mart-ngo.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Діяльність-Комітету-ООН.pdf>

20. Гретченко Л. 2023 рік має стати роком завершення реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей.

URL: <https://unba.org.ua/news/7952-2023-rik-mae-stati-rokom-zavershennya-realizacii-nacional-noi-strategii-reformuvannya-sistemi-yusticii-shodo-ditej-larisa-gretchenko.html>